

למקום שאני אוהב, שם רגלי מוליכות אותי

למה יצאנו לדרך?

המודעות של הפרט למצב חברתי שיש בו אי-צדק, חוסר ערבות הדדית ומיעוט דאגה לזולת, גורמת לאנשים רבים לרצות שהמציאות תהיה אחרת, טובה יותר. רצון זה מביא לעיתים לחפש פתרונות אצל גורמים חיצוניים: מנהיגים, תהליכים חברתיים, קבוצות חברתיות שונות ועוד.

הצבת שאלות על המציאות החברתית היא זו שמביאה את מי שמבחין בעוולות ומעוניין בתיקון לפנות לאלה שהוא רואה בהם כמסוגלים לקדם תיקון. הפניית השאלות לא רק לגורמים חיצוניים אל בחזרה אל השואל מאפשרת לשואל לבחון את ההדהוד של מציאות מסוימת שאינה מתוקנת בתוכו ותוך כדי התהליך למצוא את התחום החברתי שבווער לו.

מעשה חברתי שמונע מתוך בעירה פנימית הוא מעשה שמשפיע בצורה טובה יותר על המציאות ומתקן עוולות יותר לעומק. גישה זו לעשייה חברתית מאפשרת למובילי העשייה להשקיע במקומות ובתהליכים שהם יכולים להשפיע בהם יותר.

שאלת השיפוד

- כיצד אני יכול להחליט היכן לפעול למען תיקון חברתי?

מפת דרכים

כותרת

תלמוד בבלי, מסכת סוכה, דף נ"ג, עמוד א.

א. למצוא את החלק שלך

חכם שמעון אביקציץ, שש אנכי, דפוס יהודה ראזון, קזבלנקה, תרצ"ז, עמ' 7

ב. קיים מצווה אחת כהוגן

חכם יעקב עדס, דברי יעקב, סדר נזיקין, מכות דף כג, ע"ב, ירושלים, תשס"א, עמ' תתמח

ג. בירה דולקת

בראשית רבה (וילנא) לט, א

ד. בירה דולקת שמאירה אותנו

חכם בן ציון חי עוזיאל, הגיוני עוזיאל, חלק א, ספרי הרב קוק, ירושלים, תשי"ג, עמ' רסא

ה. לצעוק: "שריפה"

מלקולם אקס, 'המהפכה השחורה: נאום באספת "פורום העבודה המיליטנטית" של פאלם גארדנס ניו-יורק', מהפכה היא כמו שריפה ביער, נהר ספרים, בנימינה, תש"ע, עמ' 61

ו. השאלה חוזרת אליך

דניאל אפשטיין, 'מאיתקה לאתיקה', עמנואל לוינס, קריאות תלמודיות חדשות, שוקן, תל-אביב, תשס"ה, עמ' 131

הסיפור של הדף

כותרת

הסיפור של הדף מתחיל בכותרת, הלקוחה מאמירה של הלל הזקן, היוצרת קשר בין הפעולות שאנחנו עושים לבין הרגשות המניעים אותן. בהקשר של תיקון חברתי, הכותרת מציעה את התובנה שפעולה חברתית מונעת מהמקום האישי והרגשי.

א. למצוא את החלק שלך

המקור הראשון מסביר שרוחבה ועמקה של התורה הם מרחב המאפשר לכל אחד לחפש ולמצוא את מה שמתאים לו וכאשר הוא מוצא הוא בעצם מחזיר לעצמו משהו שהיה חסר לו וכעת הוא משלים אותו.

ב. לקיים מצווה אחת כהוגן

הרב עדס במקור השני טוען שלכל אדם יש מצוה אחת במהלך חייו שהוא עושה בשלמות. כאשר קוראים מקור זה בצמוד למקור הקודם, אפשר להניח, שאדם המחפש בים התורה את המצווה המתאימה לו ביותר, כאשר הוא מוצא, הוא גם יעשה מצווה זו בשלמות.

ג. בירה דולקת

המדרש במקור השלישי מניח שאדם המגלה מציאות, אשר יכולה להיות מציאות פיזית או חברתית, שהיא מיוחדת, לרעה או לטובה, היא מעוררת את סקרנותו והוא בוחן מי אחראי לקיומה. בחינה וחיפוש זה הינם תחילתו של החיפוש אחר החלק שלי בתיקון חברתי.

ד. בירה דולקת שמאירה אותנו

במקור הרביעי מוציא חכם בן ציון חי עוזיאל את האדם מעמדת מתבונן לעמדת משפיע על המציאות הוא יכול לגרום למציאות חשוכה להחזיר אור מפעולותיו ואף לגלות בתוכה אורות שהיה קשה קודם לראות. לפי גישה זו המבט שלנו על העולם מעיד על המתחולל בתוכנו, והוא חלק מהפעולה שלנו לתיקון.

ה. לצעוק: "שריפה"

המקור החמישי מציג את הסכנה הטמונה בעצם ההצבעה על העוולות שנגלים לעינינו, השאלה כזעקה עלולה להתפרש כהפניית אצבע מאשימה, שתופנה חזרה אלינו. האדם שהצביע על הבעיה יוכל להיות מואשם בכך שיצר את הבעיה ולפני שהציב את השאלה היא לא הייתה קיימת.

ו. השאלה חוזרת אליך

המקור האחרון מחזיר אותנו למדרש שלמדנו במקור השלישי וטוען שאברהם, וכמוהו אנחנו, עצרנו לרגע, הבטנו במציאות ושאלנו שאלות מיוחדת אותנו מכל שאר האנשים שהמשיכו הלאה מבלי לראות זאת, ולכן רק אנחנו יכולים למצוא את התשובות לשאלות הבערות ולהבין דרכן את תפקידינו בעולם.

מהלכים בדרך

א. למצוא את החלק שלך - רבי שמעון אבנקציץ, שש אנוכי, הקדמת המחבר – בתום לבבי

ראה והתבונן שלא לחינם נתן הקב"ה תורה לעם ישראל, שהיא ארוכה מארץ ורחבה מני ים, היינו שכל אחד מישראל, שישוטט בעיני שכלו לאורכה ולרוחבה, ימצא את שלו.¹

ובזה בוא וראה מאמר רבי חנניה בן עקשיא, שהובא בסוף מסכת מכות וזה לשונו: "רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות" וכי² וקושיית המפרשים זכרם לברכה ידועה, ולפי דרכנו יובן עוד שבא לומר שהקב"ה מצד חסדו וטוב להטיב עם עמו ישראל, ורצה לזכותם בכללותם, כדי שכל אחד ימצא את שלו, מה שהיה אבוד ממנו, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות - ארץ רחבת ידיים.³

חכם שמעון אבנקציץ, שש אנוכי, דפוס יהודה ראזון, קזבלנקה, תרצ"ז, עמ' 7

תחנה ראשונה: ראה והתבונן שלא לחינם נתן הקב"ה תורה לעם ישראל, שהיא ארוכה מארץ ורחבה מני ים, היינו שכל אחד מישראל, שישוטט בעיני שכלו לאורכה ולרוחבה, ימצא את שלו.
קו עצירה: "ימצא את שלו".

תמרו עזירה: "שישוטט בעיני שכלו לאורכה ולרוחבה".

השאלה: מה מאפשר המרחב הגדול של התורה?

מסלולים אפשריים: דימוייה של התורה למרחב עצום, מעיד על העומק והרוחב של התורה מצד אחד ועל המורכבות שלה מצד שני, המרחב והמורכבות פותחים דלתות לאדם לתהליכים מעניינים:

- המרחב הגדול תהליך של חיפוש, תוך כדי ניסוי וטעייה. החיפוש נעשה תוך כדי תנועה במרחב, והכרה של חלקים שונים ממנו.
- המרחב והמורכבות מאפשרים לאנשים שונים ומגוונים למצוא את עצמם בתוך המרחב, הן מבחינת המרחב האישי והן מבחינת ההתאמה לטעם האישי ולאופי.
- הגודל והמרחב מייצרים מצב בו אפשר ללכת לאיבוד, הן בתהליך החיפוש עצמו והן בהיעדר ההתמצאות.

ז. **צידה לדרך:** רבי שמעון אבנקציץ. יליד מוגאדור, היה ראש ישיבת כתר תורה

בקזבלנקה (1879-1959)

ח.

תחנה שנייה: ובזה בוא וראה מאמר רבי חנניה בן עקשיא, שהובא בסוף מסכת מכות וזה לשונו: "רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות" וכו' **קו עצירה:** "לפיכך הרבה להם תורה ומצוות".

תמרוז עצירה: "לזכות את ישראל".

השאלה: כיצד ריבוי המצוות מזכים את ישראל?

מסלולים אפשריים: לעיתים קרובות נראות המצוות כחובה, ולכן ריבוי שלהם מסמל ריבוי של חובות ומטלות לכן האמירה שריבוי מצוות מהווה זכות דורשת הסבר.

- תחושת העול המתעצמת לנוכח ריבוי המצוות, נובעת מהתפיסה שכולם חייבים לקיים הכל. כאשר משתחררים מתפיסה זו אפשר לראות את ריבוי המצוות כאפשרות לצבירה של יותר מצוות ולכן זו זכות.

- ריבוי המצוות מאפשר מרחב גדול לבחירה, ככל שאפשרויות הבחירה גדולות יותר כך כל אחד יכול למצוא משהו שמתאים לו והוא טוב בו.

- ריבוי המצוות מייצר אתגר מעשי, מוסרי ואינטלקטואלי (כי יש הרבה תורה ללמוד).

- ריבוי המצוות אינו מאפשר זיכוי של ישראל אלא הוא נטל כבד ומשימה מייאשת מכיוון שגם כשיש קצת חובות קשה להספיק הכל.

צידה לדרך: ציטוט זה הוא מהמשנה במסכת מכות (ג' טז) רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר". משנה זו שגורה בפי רבים מכיוון שהיא נאמרת כסיום ללימוד כל פרק מפרקי אבות שנלמדים בשבתות שבין פסח לשבועות, וכהקדמה לקדיש הנאמר בכל לימוד משותף בציבור. מאמר זה של רבי חנניה בן עקשיא נאמר לעיתים קרובות ביחד עם המשנה: "כל ישראל יש להם חלק".

תחנה שלישית: וקושיית המפרשים זכרם לברכה ידועה, ולפי דרכנו יובן עוד שבא לומר שהקב"ה מצד חסדו וטוב להטיב עם עמו ישראל, ורצה לזכותם בכללותם, כדי שכל אחד ימצא את שלו, מה שהיה אבוד ממנו, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות - ארץ רחבת ידיים.

קו עצירה: "ארץ רחבת ידיים".

תמרוז עצירה: "ורצה לזכותם בכללותם".

השאלה: מדוע כשהיחיד מוצא את שלו זה מזכה את הכלל?

מסלולים אפשריים: יחיד המוצא את שלו בעצם מממש את עצמו, ולכן נראה שזו פעולה פרטית ואישית, אולם הרב אבוקציץ טוען שזו פעולה קבוצתית וחברתית, ניתן לתת לכך מספר הסברים

- ככל שיש יותר פרטים שכל אחד מוצא את שלו, יש הצטברות של הישגים המתחברים לחברה טובה יותר.

- החברה היא כמו גוף אחד, המורכב מאיברים איברים, כל איבר שמתפקד כראוי מאפשר תפקוד טוב יותר של הגוף כולו.

- התורה מתווה דרך לחברה מתוקנת, לכן, כל אחד שמצליח לממש חלק מתוכה מקדם את החברה כולה לקראת האידיאל.

צידה לדרך: **חיה:** מהי "קושיית המפרשים"? (נשמע לי מקריאה של הסוגיה שהמפרשים תוהים למה אם הקב"ה רצה לזכות את ישראל הוא הרבה להם תורה ומצוות ולא הקל עליהם על ידי נתינת מעט מצוות)

ב. לקיים מצווה אחת כהוגן

ועל זה אמר רבי חנניה כי המצוות, בהיותם הרבה, אי אפשר שלא יעשה אדם בחייו אחת מהם, על מתכונתה ושלימותה, ובעשותו אותה מצוה, תחיה נפשו באותו מעשה.¹

וממה שיורה על העיקר הזה - מה ששאל רבי חנניא בן תרדיון: מה אני לחיי העולם הבא? והשיבו המשיב: כלום מעשה בא לידך? - כלומר נזדמן לך לעשות מצוה כהוגן?²

השיבו כי נזדמנה לו מצוות צדקה על דרך שלימות ככל מה שאפשר, וזכה לחיי העולם הבא.³

חכם יעקב עדס, דברי יעקב, סדר נזיקין, מכות דף כג, ע"ב, ירושלים, תשס"א, עמ' תתמח

תחנה ראשונה: ועל זה אמר רבי חנניה כי המצוות, בהיותם הרבה, אי אפשר שלא יעשה אדם בחייו אחת מהם, על מתכונתה ושלמותה, ובעשותו אותה מצוה, תחיה נפשו באותו מעשה.

קו עצירה: "תחיה נפשו באותו מעשה".

תמרור עצירה: "על מתכונתה ושלמותה".

השאלה: כיצד דווקא ריבוי המצוות מאפשר קיום מצווה אחת בשלמותה?

מסלולים אפשריים: לעיתים קרובות הגידול בכמות מעיד על פגיעה באיכות ולכן צריך לבחון כיצד ריבוי המצוות מאפשר איכות גבוהה

- ריבוי המצוות מאפשר לאדם לבחור מצווה אחת שהוא מעוניין להתמקד בה ולקיים אותה בשלמות.
- ריבוי מצוות מעיד על מגוון גדול המאפשר לכל אדם ניסוי וטעייה, עד שהוא מגיע למצווה אותה הוא בוחר לקיים בשלמות.
- כמות המצוות הגדולה יכולה להניע את הרצון לגדול לצמוח ולהתקרב למושלם ובכך מתפתחים הכוחות לקיים לפחות מצווה אחת בשלמות.

תחנה שנייה: וממה שיוורה על העיקר הזה - מה ששאל רבי חנניא בן תרדיון: מה אני לחיי העולם הבא?

והשיבו המשיב: כלום מעשה בא לידך? - כלומר נזדמן לך לעשות מצוה כהוגן?

קו ותמרור עצירה: "לעשות מצוה כהוגן".

השאלה: כיצד יש לעשות מצווה כהוגן?

מסלולים אפשריים: כל מי שמקיים מצווה היה רוצה לקיים אותה כמו שצריך, הבעיה שכל מצווה אפשר לקיים במספר דרכים, השאלה היא האם ניתן להגדיר דרך שהופכת את עשיית המצווה לעשייה טובה יותר.

- קיום מצווה כהוגן תלוי בכוונה והרצון של המקיים, אם יש כוונה אמיתית לקיום המצווה אפשר להגדיר את המצווה שנעשתה כמו שצריך.
- עשייה רצינית תוך כדי השקעה תהפוך את המצווה למצווה שנעשתה כהוגן.
- עושה המצווה צריך להשקיע מאמץ מרוכז בעשיית המצווה, כך שהיא תהפוך לאירוע חד פעמי בייחודיותו.
- עשית המצווה באופן בצורה שיטתי, אינטנסיבי, מתוך רצון להקיף את כל התחום אליו שייכת העשייה.
- עשיית מצווה כהוגן מתרחשת רק כאשר העושה מקפיד על כל הפרטים הקטנים ואינו מוותר על שום חלק.
- קיום מצוה כהוגן היא מצווה שמכוונת ליישום העיקרון עליו המצווה מבוססת ללא הקפדה על הפרטים.

צידה לדרך: הגמרא (מסכת בבא בתרא, דף י', עמ' ב') מספרת כי רבי חנניה בן תרדיון, שהיה תנא חשוב בימי מרד בר כוכבא ואחד מעשרת הרוגי מלכות, שימש כגבאי צדקה נאמן שעושה את מצוות הצדקה כהוגן. סוגיית זימונו של רבי חנניה בן תרדיון לחיי העולם הבא, עולה שוב בתלמוד הבבלי במסכת עבודה זרה, דף יח, עמ' א', שם מסופר כי ר' חנניה היה מזומן לחיי העולם הבא בשל הגברת ייסורי מותו.

תחנה שלישית: השיבו כי נזדמנה לו מצוות צדקה על דרך שלימות ככל מה שאפשר, וזכה לחיי העולם

הבא.

קו עצירה: "וזכה לחיי העולם הבא".

תמרור עצירה: "נזדמנה לו מצוות צדקה".

השאלה: כיצד יש לקיים מצוות צדקה "כהוגן"?

מסלולים אפשריים: ניתן לקיים מצוות הצדקה בדרכים שונות, ומי שרוצה לקיים אותה בשלמות יכול לתהות מהי הדרך הטובה ביותר לקיימה?

- במצוות צדקה החשוב ביותר זו כוונת הלב, להימנע משיפוטיות, לבוא בלב פתוח בלי להאשים את העני במצבו.
- החשוב ביותר הוא לעזור לעני לצאת ממצבו בדרך היעילה ביותר ולא משנה מה אתה חושב ומרגיש אלא העיקר שאתה עוזר לעני.

- בצדקה אין דרך טובה יותר וטובה פחות, זה לא משנה אם נותנים פרוטה או מאייה – העיקר לתת.

ג. בירה דולקת

אמר רבי יצחק: משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום וראה בירה אחת דולקת.¹

אמר: תאמר שבירה זו ללא מנהיג

הציץ עליו בעל הבירה ואמר לו: אני הוא בעל הבירה.²

כך לפי שהיה אבינו אברהם אומר: תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג?³

הציץ עליו הקדוש ברוך הוא ואמר לו: אני הוא בעל העולם.⁴

בראשית רבה (וילנא) לט, א

תחנה ראשונה: אמר רבי יצחק: משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום וראה בירה אחת דולקת.

קו ותמרור עצירה: "בירה אחת דולקת".

השאלה: מה זה "בירה דולקת"?

מסלולים אפשריים: למקרא המשפט הראשון בדברי המדרש איננו יכולים לדעת האם הוא מתייחס באופן חיובי לעיר או שלילי מכיוון שלמילה 'דולקת' יש שני מובנים.

- דולקת במובן מוארת, והכוונה לעיר גדולה, שוקקת חיים עיר גדולה ומתפקדת כראוי.

- דולקת במובן נשרפת, והכוונה היא לעיר ששרויה באנדרלמוסיה, שהחיים בה אינם זורמים ואין אנשים רוצים לגור בה.

צידה לדרך: כדאי לשים לב שהביטוי שמשמש בו המדרש: 'עובר ממקום למקום' דומה לשיטוט בתורה שמציע הרב אביקציץ במקור הראשון.

תחנה שנייה: אמר: תאמר שבירה זו ללא מנהיג הציץ עליו בעל הבירה ואמר לו: אני הוא בעל הבירה.

קו עצירה: "בעל הבירה"

תמרור עצירה: "ללא מנהיג"

השאלה: איזה סימן הייתם שמים בסוף המשפט, סימן שאלה או סימן קריאה?

מסלולים אפשריים: הפרשנות ל"בירה הדולקת" קובעת גם את היחס למנהיגות של העיר אליה מתייחסים. ניתוח מצבה הכלכלי והחברתי של כל עיר, מתייחס בהכרח להנהגה, מכיוון שכל עיר תלויה במנהיג שלה

- אפשר לשים בסוף המשפט סימן שאלה ואז ברור שכעיר המוגדרת במעמד גבוה שתושביה נשארים בה ומגיעים אליה תושבים חדשים אזי ברור לך לעיר זו יש מנהיג, והשאלה היא שאלה רטורית, ויש קריאת התפעלות מתפקודו של המנהיג.

- אפשר לשים סימן קריאה בסוף המשפט ואז ברור שזו עיר שאינה מתפקדת, שתושביה היו מעדיפים לגור במקום אחר, וזו קריאה למנהיג לקחת אחריות.

- אפשר לשים סימן קריאה בסוף המשפט ולחשוב שזו עיר במצב קשה של עוני והזנחה, שאשפר לתאר אותה כעולה באש, ותושביה זועקים להצלה, ואז יש כאן הטחת אשמה כלפי המנהיג שמועל בתפקידו.

תחנה שלישית: כך לפי שהיה אבינו אברהם אומר: תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג?

קו ותמרור עצירה: "שהעולם הזה בלא מנהיג".

השאלה: מה בעולם שלנו הוא "בירה דולקת"?

מסלולים אפשריים: כפי שראינו קודם "בירה דולקת" יכולה להיות בירה מוארת ויכולה להיות בירה נשרפת לשתי פרשנויות אלה יש ביטויים שונים ומגוונים במציאות:

- העיר המוארת היא נקודות הכוח במעגלים שונים של אותה עיר: ערבות הדדית, מורשת תרבותית חזקה, קהילה, אהבה למקום, חוסן חברתי, משפחתיות.

- העיר הנשרפת הם אזורי החולשה של העיר: עוני, מצוקה, צער, אי צדק, עושק, חוסר הערכה עצמית.

צידה לדרך:

המדרש שלפנינו לקוח ממדרש בראשית רבה לפרשת "לך לך", הוא מנסה, כמו מדרשים ופירושים נוספים, להתמודד עם השאלה, שאין לה מענה במקרא, מדוע א-לוהים בחר דווקא באברם להיות העברי הראשון. המדרשים האחרים בסדרת המדרשים מסבירים את הבחירה בדרכים אחרות, המוכרת שביניהם היא מלחמתו בעבודה הזרה ואמונתו באל יחיד.

תחנה רביעית: הציץ עליו הקדוש ברוך הוא ואמר לו: אני הוא בעל העולם.

קו ותמרו עזירה: "אני הוא בעל העולם"

השאלה: כיצד מעידה על המנהיג נכונות להכריז על עצמו כמנהיג?

מסלולים אפשריים: לכל מנהיג יש דימוי עצמי, פעמים רבות אין התאמה בין הדימוי העצמי לבין הדימוי שלו בעיני אלה הבוחנים את העיר מן החוץ. תגובתו של המנהיג המקומי להתייחסות חיצונית להנהגתו מעידה על דימויו העצמי ודימוי העיר בעיניו.

- מנהיג השומע מבקרים מן החוץ החושבים שעירו מוארת, יוצא בגאווה ומכריז שהוא מנהיג העיר, הוא יודע להצביע על נקודות הכוח ואינו נבהל מנקודות החולשה.
- מנהיג השומע מבקרים מן החוץ שחושבים שעירו נשרפת, יוצא בקריאה ומכריז שהוא יודע להנהיג את העיר וזה רק נדמה כשריפה אך זה אור גדול
- מנהיג השומע מבקרים מן החוץ החושבים שעירו נשרפת, יודע שיש צדק בדבריהם אך הוא מחפה על עצמו ואינו מוכן לקבל עזרה.
- מנהיג השומע מבקרים מן החוץ החושבים שעירו נשרפת יודע שיש צדק בדבריהם מותר על מקומו ונותן להם את ההנהגה למרות שהוא יודע שהם רואים רק את נקודות החולשה של העיר.

ד. בירה דולקת שמאירה אותנו

העולם הוא בירה דולקת שמאירה את עינינו ונפשנו,¹ והוא מואר מהאדם באור חוזר, שמאיר את השכנתו ומביא לידי גלוי אורו הטמון בחביונו.²

חכם בן ציון חי עוזיאל, הגיוני עוזיאל, חלק א, ספרי הרב קוק, ירושלים, תשי"ג, עמ' רסא

תחנה ראשונה: העולם הוא בירה דולקת שמאירה את עינינו ונפשנו

קו ותמרו עזירה: "שמאירה את עינינו ונפשנו".

השאלה: איזו מציאות מאירה את עינינו ונפשנו?

מסלולים אפשריים: הגורמים לתחושות של אור פנימי, שמחה אושר ושיעויות רצון הם סובייקטיביים ומשתנים מאדם לאדם, לכן כל אחד יכול לתאר אחרת מצבים ומקומות בעולם שמאירים את עיניו ונפשו

- עצם קיום העולם, על נופיו אנשיו והתהליכים המתרחשים בו מאירים את העיניים והנפש.
- במציאות של חברה מתוקנת, אפשר להרגיש אור בעיניים ובנפש, כאשר יש צדק, אחריות חברתית ודאגה לאחר יש אור.
- התפתחות אישית, אינדיבידואלית בכל תחום: גופני, שכלי, רגשי תרבותי גורם לאור בעיניים ובנפש.

תחנה שנייה: והוא מואר מהאדם באור חוזר, שמאיר את השכנתו ומביא לידי גלוי אורו הטמון בחביונו.

קו עזירה: "הטמון בחביונו".

תמרו עזירה: "מואר מהאדם באור חוזר".

השאלה: מה צריך האדם לעשות כדי להאיר את העולם?

מסלולים אפשריים: הרב עוזיאל טוען שאורו של עולם הוא השתקפות של האור הקיים בכל אדם ולכן המציאות הפיזית והחברתית היא תוצר של המטרות שהאדם מציב לעצמו והדרכים שהוא בוחר כדי להשיג אותם.

- האדם צריך לתקן את מידותיו ברמה האישית כמו אנוכיות, קמצנות, חמלה, וכו' וזה מספיק כדי שהעולם יהיה מואר.
- האדם אינו יכול להסתפק בתיקון מידות אישי ופנימי, ועליו לפעול למען תיקון חברתי, למנוע חוסר צדק, לפעול בדרכים המיישמות ערכות הדדיות לגלות מנהיגות אכפתית ואחראית ועוד...
- חיבור לתרבות המשפחתית ולסביבה הטבעית על נקודות האור שיש בה מאירה את הסביבה כולה ויוצרת תיקון חברתי.

ה. לצעוק: "שריפה"

כשהבית של מיישהו בוער ומיישהו אחר נכנס לבית וצועק "שריפה!", ומי שגר בבית מתעורר, אז לפעמים במקום להודות לו, הוא עושה טעות ומאשים אותו, שהוא הצית את האש.¹ מלקולם אקס, 'מהפכה השחורה: נאום באספת "פורום העבודה המיליטנטי" של פאלם גארדנס ניו-יורק', מהפכה היא כמו שריפה ביער, נהר ספרים, בנימינה, תש"ע, עמ' 61

תחנה ראשונה: כשהבית של מיישהו בוער ומיישהו אחר נכנס לבית וצועק "שריפה!"

קו ותמרוז עזירה: "שריפה"

השאלה: מדוע אדם צועק 'שריפה' כאשר הוא רואה בית בוער?

מסלולים אפשריים: כוחה של האש הוא אחד הפחדים העתיקים של האדם, אך כל אחד פוחד ממשוהו אחר בזמן שריפה ולכן הצעקה שלו משרתת מטרה אחרת.

- הפחד הגדול ביותר הוא שבני אדם ימותו מן האש ולכן הזעקה מופנית קודם לאנשים בתוך הבית שימלטו על נפשם ולא יפגעו.
 - האדם הזועק יודע שנדרש ממנו לעזור בשעה כזו אך הוא פוחד להיפגע, לכן הוא צועק כדי שאנשים אחרים יעזרו.
 - האדם הזועק פוחד לעזור אך הוא חושש ממה שיאמרו עליו כאשר יתגלה מה נותר מהשריפה ולכן הוא צועק כדי לחפות על עצמו.
 - אדם הרואה בית בוער יודע שאינו יכול לכבות את האש לבד ולכן הוא צועק שריפה כדי שיגיעו אנשים נוספים וביחד יוכלו לכבות את האש.
- צידה לדרך:** מלקולם X היה כומר אמריקאי-אפריקאי, נואם ופעיל זכויות אדם. פעל ללא לאות למען שוויון זכויות עבור האפרו-אמריקאים בארה"ב ויצא כנגד הגזענות והאפליה.

תחנה שניה: ומי שגר בבית מתעורר, אז לפעמים במקום להודות לו, הוא עושה טעות

קו ותמרוז עזירה: "הוא עושה טעות."

השאלה: מי עושה את הטעות?

מסלולים אפשריים: טעות במצב של שריפה עלולה לעלות בחיי אדם, מקריאה ראשונה של הטקסט ברור שהטעות היא האדם שישן בבית אך מקריאה שניה אפשר לחשוב שיש אולי אחרים שעשו טעות:

- בעל הבית שגה בכך שהוא מזהה את מי שעורר אותו לשריפה כמי שהצית את השריפה ולכן במקום להודות לו הוא מאשים אותו.
- האדם שצועק "שריפה", מחפש אשמים/אחראים מבלי לנסות לכבות אותה.
- כל אותם אנשים שחלפו על פני הבית הבוהר ולא עשו כלום, או ששמעו את הצעקות והמשיכו בדרכם.

תחנה שלישית: ומאשים אותו, שהוא הצית את האש

קו ותמרוז עזירה: "שהוא הצית את האש".

השאלה: של מי האחריות על כיבוי האש?

מסלולים אפשריים: שאלת האחריות על כיבוי האש צריכה להיות של כל אחד, אך לעיתים קרובות יש נטייה לחלקים שונים בחברה להתנער מהאחריות כאילו לא השריפה אינה דולקת בביתם.

- האדם שהצית את האש הוא זה שאחראי לכבות אותה, האחריות לפתור את הבעיה נמצאת בידי זה שיוצר אותה.
- האחריות לכיבוי האש נמצאת בידי כל מי שמבחין בה, כביטוי לחברה שיש בה ערבות, וגם בשל תכונתה של האש להתפשט ולפגוע בבתים נוספים.
- לזה שמתריע על האש יש אחריות לכבות אותה, מכיוון שגם הוא יודע שלא מספיק לצעוק שריפה שריפה.
- בעל הבית הוא זה שצריך לכבות את האש אם הוא רוצה להציל את הבית שלו ואת עצמו, למה מיישהו אחר צריך להתאמץ?

ו. השאלה חוזרת אליך

אברהם התחיל כמו סוקראטס: שואל, תמה, חוקר. ברגע מסוים השאלה מופנית אל אברהם עצמו. הבורא, שנדרש להתגלות, מפנה את תשומת לבו למשמעות המקופלת בשאלתו.¹ מי אתה, השואל? מדוע אתה שואל, כשכולם עוברים לסדר היום? האם שאלתך אינה מוכיחה שאתה הנשאל? האם השאלה אינה טומנת בחובה את התשובה?² דניאל אפשטיין, 'מאיתקה לאתיקה', עמנואל לוינס, קריאות תלמודיות חדשות, שוקן, תל-אביב, תשס"ה, עמ' 131

תחנה ראשונה: אברהם התחיל כמו סוקראטס: שואל, תמה, חוקר. ברגע מסוים השאלה מופנית אל אברהם עצמו. הבורא, שנדרש להתגלות, מפנה את תשומת לבו למשמעות המקופלת בשאלתו.

קו עצירה: "המקופלת בשאלתו"

תמרור עצירה: "השאלה מופנית אל אברהם עצמו."

השאלה: מה עושה התהליך של החזרת השאלה לנשאל?

מסלולים אפשריים: כשאנו שואלים שאלה אנו מצפים לתשובה מגורם חיצוני, אך הפנית השאלה בחזרה לכיוונו של השואל עשויה לחולל תהליכים שונים או לייצר מצבים חדשים:

- הפנית השאלה כלפי השואל עשויה להביא אותו ליציאה למסע של חיפוש בעקבות השאלה שלו.
- הפנית השאלה בחזרה לשואל דורשת ממנו לחפש תשובות ומאפשרת זיהוי כוחות חדשים ויכולות חביות.
- הפנית השאלה בחזרה לשואל מביאה אותו להבנה שיש שאלות שהתשובה עליהן נמצאת בעולם המעשה ולכן הוא מתחיל לפעול.
- הפנית השאלה בחזרה אל השואל עלולה לייאש אותו, מכיוון שהוא שאל את שאלתו כי הוא מעריך שאין לו תשובה לכך.

תחנה שנייה: מי אתה, השואל? מדוע אתה שואל, כשכולם עוברים לסדר היום? האם שאלתך אינה מוכיחה שאתה הנשאל? האם השאלה אינה טומנת בחובה את התשובה?

קו ותמרור עצירה: "טומנת בחובה את התשובה?"

השאלה: למה שאילת השאלה על ידינו אינה מספקת כדי ליצור שינוי?

מסלולים אפשריים: שאילת השאלות היא שלב הכרחי אך ראשוני, היא מעוררת את המודעות לכך שהמצב דורש תיקון, אך היא אינה מביאה בהכרח לנקיטת הפעולה הנדרשת לשינוי:

- אם אנחנו אלה שראינו את הפגמים, זה מעיד על כך שהם באמת הפריעו לנו בעוד שלאחרים זה לא הפריע כלל.
- לפעמים לשאול שאלות להטיל ספק ולהתלונן, זה קל, ואם אנחנו רוצים לקבל תשובות לשאלות, יש צורך לקחת את האחריות לידיים אז צריך לעבור לעשייה.
- אם לא נעשה כלום, השאלות תתפוגגנה ותהפוכנה לחסרות משמעות.